

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ТА РОЛІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Мельник В. І.

Зілінська А. С.

Анотація. У статті досліджено теоретичні підходи щодо визначення сутності поняття «місцеві бюджети». З'ясовано роль місцевих бюджетів в сучасних умовах розвитку бюджетної системи України. Встановлено, що місцеві бюджети займають одне з центральних місць в економічній та фінансовій системі держави, а також відіграють важливу суспільну роль. Розглянуто основні ознаки та функції місцевих бюджетів. Обґрунтовано, що місцеві бюджети виступають важливим елементом системи фінансового регулювання регіону та економіки в цілому; їх збалансованість та оптимальність є однією з головних умов економічного зростання.

Ключові слова: бюджет, місцеві бюджети, органи місцевого самоврядування, фінансова система, бюджетна система.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ СУЩНОСТИ И РОЛИ МЕСТНЫХ БЮДЖЕТОВ

Мельник В. И.

Зилинская А. С.

Аннотация. В статье исследованы теоретические подходы относительно определения сущности понятия «местные бюджеты». Выяснена роль местных бюджетов в современных условиях развития бюджетной системы Украины. Установлено, что местные бюджеты занимают одно из центральных мест в экономической и финансовой системе государства, а также играют важную общественную роль. Рассмотрены основные признаки и функции местных бюджетов. Обосновано, что местные бюджеты выступают важным элементом системы финансового регулирования региона и экономики в целом; их сбалансированность и оптимальность является одним из главных условий экономического роста.

Ключевые слова: бюджет, местные бюджеты, органы местного

самоуправління, фінансова система, бюджетна система.

THEORETICAL ASPECTS OF DEFINITION OF LOCAL BUDGETS ESSENCE AND ROLE

V. Melnik

A. Zilinska

Abstract. Theoretical approaches concerning definition of concept «local budgets» essence are investigated in article. The role of local budgets in modern conditions of development of budgetary system of Ukraine is defined. It has been established that local budgets take one of the central places in economic and in a state financial system, and also play an important public role. The basic signs and functions of local budgets are considered. It has been proved that local budgets are as an important element of system of financial regulation of region and economy as a whole; their equation and an optimality is one of the main conditions of economic growth.

Keywords: budget, local budgets, local governments, financial system, budgetary system.

Постановка проблеми. На сьогоднішньому етапі розвитку економіки в Україні важливу роль відіграють місцеві бюджети, саме вони виступають основним грошовим фондом місцевих органів влади, призначені для перерозподілу фінансових ресурсів між окремими групами населення, галузями економіки на рівні адміністративно-територіальних одиниць. Місцеві бюджети виступають важливою ланкою бюджетної системи держави, за допомогою них визначається ефективність функціонування місцевих органів влади. Виходячи з цього виникає необхідність глибокого теоретичного дослідження сутності та ролі місцевих бюджетів, що являться актуальним на сьогоднішній час.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним аспектам визначення сутності та ролі місцевих бюджетів присвячено праці багатьох вітчизняних вчених, серед яких слід відзначити: О. П. Кириленко [1], В. І. Кравченка [2], В. М. Опаріна, К. В. Павлюка [3], О. Д. Василика [4] та ін. Проте незважаючи на значні наукові праці в сфері дослідження місцевих

бюджетів, у фінансовій теорії немає єдиного загальноприйнятого визначення сутності місцевих бюджетів, у зв'язку з чим потрібні подальші дослідження, спрямовані на встановлення економічної сутності місцевих бюджетів та їх ролі в сучасних умовах розвитку бюджетної системи України.

Мета статті. Метою даного дослідження є узагальнення теоретичних підходів щодо визначення сутності місцевих бюджетів та їх ролі в сучасних умовах розвитку бюджетної системи України.

Відповідно до визначеної мети в роботі поставлено такі завдання: дослідити теоретичні підходи щодо визначення сутності поняття «місцеві бюджети»; встановити роль місцевих бюджетів в сучасних умовах розвитку бюджетної системи України; виокремити основні ознаки місцевих бюджетів та розкрити їх функції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бюджет посідає провідне місце у фінансовій системі кожної держави не залежно від політичної системи, адміністративно-територіального устрою. Економічна природа місцевого бюджету проявляється в тому, що за його допомогою місцеві органи самоврядування намагаються надати суспільству унікальні блага та послуги за принципом територіального поділу, які істотно впливають на рівень добробуту та якість життя. За своєю формою місцевий бюджет – це основний фінансовий план органів місцевого самоврядування, а за матеріальним змістом – централізований фонд їх фінансових ресурсів [3].

Авторами перших досліджень сутності місцевих бюджетів є: М. Курчинський, А. Марков, В. Лебедєв, І. Озеров, М. Смірнов, І. Янжул, М. Цитович та інші. Так, М. Смірнов розглядав категорію «місцеві бюджети», як сукупність завдань, що доручена органами місцевої влади, а також сукупність ресурсів, що є в розпорядженні даних органів для виконання ними поставлених завдань [5]. Натомість І. Озеров відзначав соціальне призначення місцевих бюджетів, вказуючи на те, що фінансування потреб на локальному рівні забезпечується за рахунок дохідних джерел [5]. Щодо дослідження сутності місцевих бюджетів вітчизняними економістами, слід звернути увагу на постійну актуальність даних досліджень та увагу вчених до даного напряму вивчення бюджетної системи.

Відтак, економісти розглядають сутність цього поняття з різних сторін, і єдиного підходу до його трактування на даний час немає. Трактування науковцями поняття «місцевий бюджет» подано у табл. 1.

Таблиця 1

Трактування поняття «місцевий бюджет»

Автор	Трактування
1	2
О. П. Кириленко [1]	Місцеві бюджети є фінансовим планом розвитку певної території, в якому відображаються найважливіші завдання місцевої влади та очікувані результати діяльності
В. І. Кравченко [2]	По-перше, це правовий акт, згідно з яким виконавчі органи влади отримують легітимне право на розпорядження певними фондами грошових ресурсів; по-друге, це план доходів і видатків відповідного місцевого органу влади чи самоврядування; по-третє, це економічна категорія, оскільки бюджет є закономірним атрибутом будь-якої самостійної територіальної одиниці, наділеної відповідним правовим статусом
К. В. Павлюк [3]	Місцеві бюджети - це фонди фінансових ресурсів, призначені для реалізації завдань і функцій покладених на органи самоврядування
О. Д. Василик [4]	Виокремлює два підходи до трактування: категоріальний та організаційний. Категоріальний підхід сформовано на основі самої економічної сутності місцевих бюджетів, яка характеризує їх, як систему фінансових відносин. Згідно організаційного підходу, місцевий бюджет розглядається як організаційна форма мобілізації частини фінансових ресурсів у розпорядження місцевих органів самоврядування та систему фінансових відносин, що складаються між місцевими та державним бюджетами, а також усередині сукупності місцевих бюджетів
О. М. Ніколаєва, А. С. Маглаперідзе [5]	Місцевий бюджет як невід'ємний елемент бюджетної системи країни окреслює економічні відносини між територіальною громадою, суб'єктами господарювання та фізичними особами, спрямовані на формування фонду грошових коштів та фінансування місцевих і громадських потреб, підвищення соціально-економічного розвитку територій та поліпшення добробуту територіальної громади
І. Л. Сазонець, Т. В. Гринько, Г. Ю. Придатко [6]	Місцеві бюджети – фонди фінансових ресурсів для реалізації завдань і функцій, які накладаються органами місцевого самоврядування

1	2
В. М. Опарін [3]	Частина основного річного фінансового плану країни – державного бюджету, крім того, місцеві бюджети утворюють централізований фонд грошових коштів місцевих Рад, котрим вони розпоряджаються з метою здійснення заходів, які щорічно передбачаються планом економічного і соціального розвитку
М. І. Кульчицький [7]	Система формування, розподілу та використання фінансових ресурсів для забезпечення місцевими органами влади покладених на них функцій і завдань, як власних, так і делегованих
В. М. Головій, Т. Е. Городецька, В. М. Кузніченко, К. В. Курносова, В. І. Лапшин [8]	Місцеві бюджети як економічна категорія відображають грошові відносини, що виникають між місцевими органами самоврядування та суб'єктами розподілу створеної вартості в процесі формування територіальних грошових коштів, які використовуються для соціально-економічного розвитку регіонів та поліпшення добробуту населення
О. Ю. Матвєєва [9]	Місцевий бюджет – це поліфункціональна система економічних відносин, які встановлюються між урядом і громадянами у сфері створення, використання та ефективного розподілу ВВП в грошовому еквіваленті з метою найбільш повного задоволення потреб місцевого населення
Н. І. Власюк, Т. В. Мединська, М. І. Мельник [10]	Сукупність економічних (грошових) відносин, що виникають у зв'язку з утворенням і використанням фондів грошових засобів місцевих органів влади у процесі перерозподілу національного доходу з метою забезпечення розширеного відтворення та задоволення соціальних потреб суспільства
Ю. В. Пасічник [11]	Місцеві бюджети - це форма існування реальних, об'єктивно обумовлених розподільних відносин, які виконують специфічне призначення – задоволення потреб в фінансових ресурсах як суспільства в цілому, так і окремих адміністративних одиниць

Джерело: узагальнено авторами на основі [1–11]

Як бачимо з табл. 1, В. І. Кравченко звертає увагу на необхідність виділення таких аспектів трактування місцевих бюджетів, як: правовий акт, тобто юридичний документ; як кошторис доходів та видатків відповідного органу місцевого самоврядування, тобто фінансовий план; як економічну категорію [2]. О. П. Кириленко, характеризуючи місцеві бюджети зі сторони їх існування як фінансового плану, звертає увагу на значну роль та широту бюджетних відносин на локальному рівні [1]. О. Д. Васи-

лик виокремлює два підходи до трактування: категоріальний та організаційний [4].

Деякі економісти звертають увагу на функціонування місцевих бюджетів як бюджетів окремих адміністративно-територіальних одиниць, зокрема І. Л. Сазонець, Т. В. Гринько, Г. Ю. Придатко [6]. Інші зазначають, що місцеві бюджети – це, передусім, складові елементи бюджетної системи держави, а вже потім відображають економічні відносини на локальному рівні [6].

Інформація, наведена в табл. 1, свідчить про те, що існують різноманітні підходи до трактування поняття місцевий бюджет, однак автори сходяться у поглядах щодо їх призначення – вони необхідні для виконання відповідними органами державної влади і місцевого самоврядування покладених на них функцій. Таким чином, можна зробити висновок, що сутність місцевих бюджетів розглядається вченими за трьома головними аспектами: за економічною категорією, за формою та за матеріальним змістом.

Але місцеві бюджети не досліджуються за організаційною структурою та за характером бюджетних відносин. За організаційною структурою місцевий бюджет можна трактувати як важливу ланку фінансової системи, яка зумовлює поділ і перерозподіл валового регіонального продукту між сферами, напрямками, структурами процесу виробництва й обігу, верствами населення. За характером місцевий бюджет – це обов'язковий документ, у вигляді рішення про місцевий бюджет, який юридично забезпечує організацію бюджетного процесу на місцевому рівні.

На рис. 1 представлено комплексний підхід щодо визначення сутності місцевих бюджетів.

Отже, на думку авторів, місцеві бюджети слід визначати як сукупність законодавчо обґрунтованих фінансово-економічних відносин, що виникають між територіальною громадою, з однієї сторони, державою, юридичними особами, фізичними особами та іншими бюджетами, з іншої сторони, у зв'язку з утворенням та використанням фондів грошових коштів місцевих органів влади, що забезпечує можливість виконання відповідними органами місцевого самоврядування покладених на них функцій з метою соціально-економічного розвитку регіонів та поліпшення добробуту їх населення.

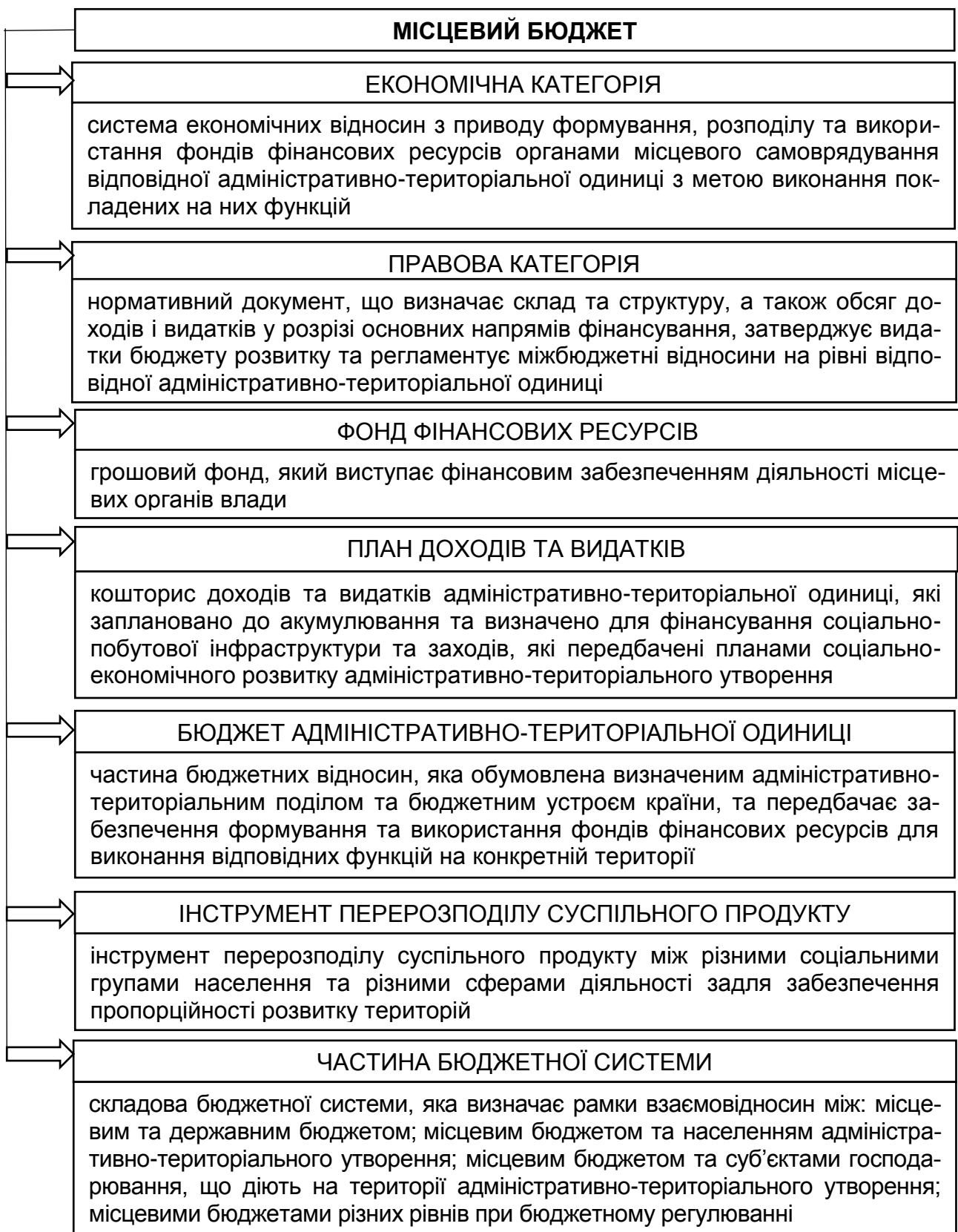

Рис. 1. Комплексний підхід щодо визначення поняття «місцевий бюджет»

Джерело: сформовано авторами на основі [1–11]

Проаналізувавши та визначивши поняття «місцеві бюджети», можна зауважити, що місцеві бюджети займають особливе місце не лише в бюджетній системі держави, але й одне з центральних місць в економічній та фінансовій системі держави, а також відіграють важливу суспільну роль (рис. 2).

Рис. 2. Суспільна роль місцевих бюджетів

Джерело: сформовано авторами на основі [2, 3, 4, 6]

Окремо слід звернути увагу також на питання основних ознак місцевих бюджетів. До них належать такі:

– територіальна приналежність місцевого бюджету (відображає сферу дії місцевого бюджету);

- соціальна спрямованість;
- залежність формування та використання фінансового ресурсу місцевого бюджету від економічного потенціалу території;
- залежність формування та функціонування місцевого бюджету від особливостей побудови міжбюджетних відносин;
- законодавча та нормативно-правова визначеність особливостей складання та функціонування місцевих бюджетів;
- визначення місцевих органів влади, населення та суб'єктів господарювання, які знаходяться або проживають на території адміністративно-територіального утворення, учасниками бюджетних відносин [12].

Економічне та суспільне призначення місцевих бюджетів проявляється у функціях, які вони виконують (рис. 3).

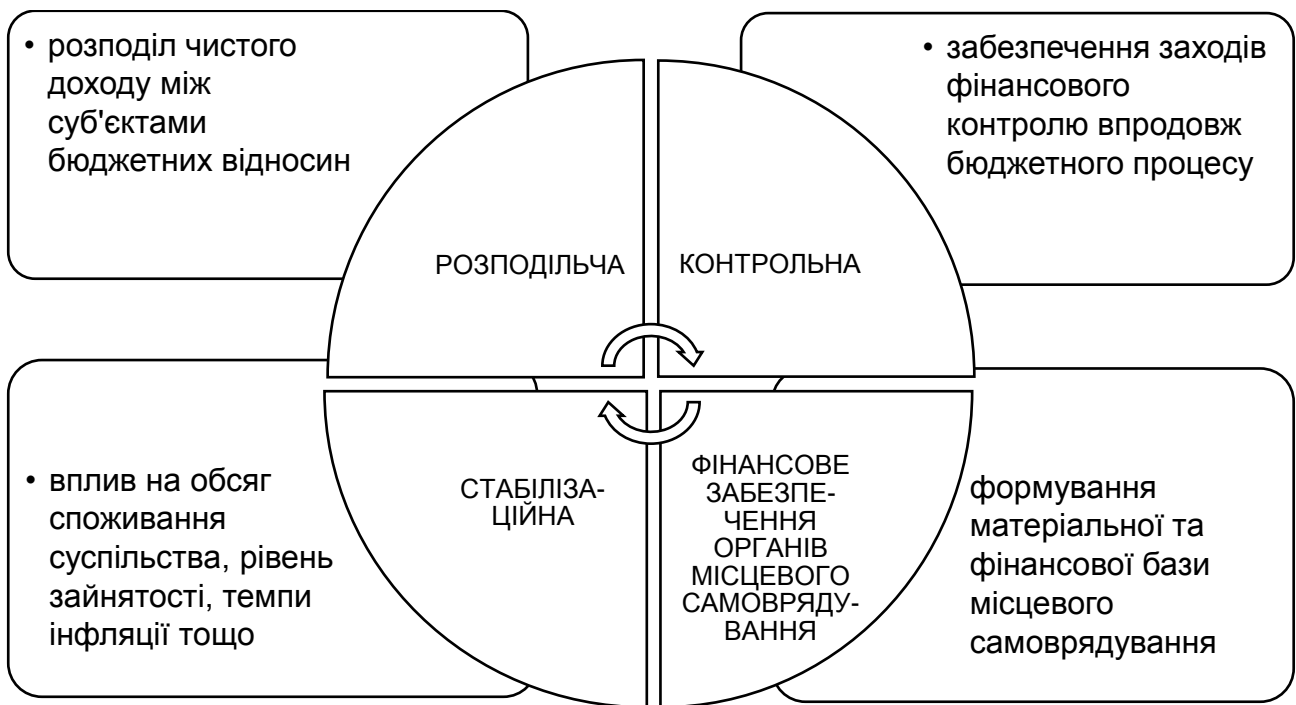

Рис. 3. Функції місцевих бюджетів

Джерело: сформовано авторами на основі [10-12]

Отже, місцеві бюджети є фінансовою основою органів місцевого управління, які використовуються для регулювання господарських про-

цесів, розвитку культури та освіти, вирішення соціальних проблем тощо. Саме місцеві бюджети виступають важливим елементом системи фінансового регулювання не тільки регіону, але й економіки загалом; їх збалансованість та оптимальність являє собою одну з головних умов економічного зростання [13].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, в результаті проведеного дослідження авторами було розглянуто теоретичні підходи щодо визначення сутності поняття «місцеві бюджети», на основі бібліографічного аналізу уточнено наукове тлумачення даного поняття, яке на відміну від інших трактується як сукупність законодавчо обґрунтованих фінансово-економічних відносин, що виникають між територіальною громадою, з однієї сторони, державою, юридичними особами, фізичними особами та іншими бюджетами, з іншої сторони, у зв'язку з утворенням та використанням фондів грошових коштів місцевих органів влади, що забезпечує можливість виконання відповідними органами місцевого самоврядування покладених на них функцій з метою соціально-економічного розвитку регіонів та поліпшення добробуту їх населення.

Проведене дослідження дозволило зробити висновок, що на сучасному етапі розвитку бюджетної системи України місцеві бюджети відіграють вагомий роль, виступаючи одним із ключових джерел задоволення суспільних потреб, розвитку економіки, підтримки та оновлення інфраструктури.

На основі дослідження основних ознак та функцій місцевих бюджетів можна зробити висновок, що місцевий бюджет, з одного боку, виступає інструментом реалізації владних повноважень у межах певної територіальної одиниці, з іншого – є необхідною ланкою суспільного перерозподілу для максимального задоволення інтересів громадян у процесі економічних взаємовідносин та політичної взаємодії. Перспективою подальших досліджень у даному напрямі може бути розроблення організаційного забезпечення управління місцевими бюджетами.

Література:

1. Кириленко О. П. Місцеві бюджети і міжбюджетні відносини у бюджетній системі України : монографія / О. П. Кириленко, А. І. Даниленко, О. М. Алимов, О. І. Барановський. – К. : Фенікс, 2008. – 303 с.
2. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України / В. І. Кравченко. – К.: Знання, 2009. – 487 с.
3. Опарін В. М. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти) : монографія / В. М. Опарін, К. В. Павлюк. – К.: КНЕУ, 2005. – 240 с.
4. Василик О. Д. Бюджетна система України / О. Д. Василик, К. В. Павлюк – К.: Центр навчальної літератури, 2009. – 544 с.
5. Ніколаєва О. М. Місцеві фінанси: монографія / О. М. Ніколаєва, А. С. Маглаперідзе. – К.: Фінанси, 2013. – 354 с.
6. Управління місцевими фінансами : монографія / І. Л. Сазонець, Т. В. Гринько, Г. Ю. Придатко. – К.: ЦНЛ, 2006. – 216 с.
7. Кульчицький М. І. Місцеві бюджети і механізм їх формування // Фінанси України. – 2011. – № 9. – с. 99 – 102.
8. Головій В. М. Місцеві бюджети в умовах кризових явищ і реформування : монографія / В. М. Головій, Т. Е. Городецька, В. М. Кузніченко, К. В. Курносова, В. І. Лапшин; ред.: О. Л. Яременко; М-во фінансів України, Укр. держ. ун-т фінансів та міжнар. торгівлі, Харк. ін-т фінансів. - Х., 2011. – 182 с.
9. Матвєєва О. Ю. Використання економічно орієнтованого підходу до визначення поняття «місцеві бюджети» як основи фінансового забезпечення місцевого самоврядування / О. Ю. Матвєєва // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2010. – Вип. 2. URL: http://www.dridu.dp.ua/vidavictvo/2010/2010_02%285%29/10moyszms.pdf.
10. Власюк Н. І., Мединська Т. В., Мельник М. І. Місцеві фінанси / Н. І. Власюк, Т. В. Мединська, М. І. Мельник. – К.: Алерта, 2011. – 328 с.
11. Пасічник Ю. В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні : монографія / Ю. В. Пасічник. – Донецьк: ТОВ "Юго-Восток, Лтд", 2005. – 642 с.

12. Євдокімова М. О. Місцеві фінанси / М. О. Євдокімова // ХНАУ ім. В. В. Докучаєва, Х.: 2014. – 343 с.

13. Бенджешак М. Збори та платежі до бюджетів місцевого самоуправління Польщі / М. Бенджешак // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 11 (161). – С. 269-277.

References:

1. Kirilenko O. P., A.I Danilenko, O. M. Alimov, O. I. Baranovsky, *Mistsevi biudzhety i mizhbiudzhetni vidnosyny u biudzhetnij systemi Ukrainy: monografia* [Local budgets and intergovernmental relations in the budgetary system of Ukraine: monograph], Kyiv, Feniks, 2008, 303 p.

2. Kravchenko V. I., *Mistsevi finansy Ukrainy*, Kyiv, Znannia, 2009, 487 p.

3. Oparin V., Pavlyuk K.V., *Finansova systema Ukrainy (teoretyko-metodolohichni aspekty: monografia)* [Financial System of Ukraine (Theoretical and Methodological Aspects: monograph)], Kyiv, KNEU, 2005, 240 p.

4. Vasilik O. D., Pavlyuk K.V., *Biudzhetna systema Ukrainy*, Kyiv, Center for Educational Literature, 2009, 544 p.

5. Nikolaev O.M., Magdaliperidze A.S., *Mistsevi finansy: monografia* [Local finances: monograph], Kyiv, Finansy, 2013, 354 p .

6. Sazonets I.L., Grin'ko T.V., G.Yu. Prydatko. (2006), *Upravlinnia mistsevymy finansamy : monografia* [Management of local finances: monograph], Kyiv, TsNL, 2006, 216 p.

7. Kulchytsky M.I., *Mistsevi biudzhety i mekhanizm ikh formuvannia* [Local budgets and the mechanism of their formation], *Finansy Ukrainy*, 2011. No. 9, P. 99 – 102.

8. Golovy V. M., *Mistsevi biudzhety v umovakh kryzovykh iavysch i reformuvannia : monografia* [Local budgets in the conditions of crisis phenomena and reforms : monograph], Kharkiv, M-vo finansiv Ukrainy, Ukr. derzh. un-t finansiv ta mizhnar. torhivli, Khark. in-t finansiv, 2011, 182 p.

9. Matveyeva O.Yu., *Vykorystannia ekonomichno oriientovanoho pidkhodu do vyznachennia poniat-tia «mistsevi biudzhety» iak osnovy finansovoho zabezpechennia mistsevoho samovriaduvannia* [Use of an economically oriented approach to the definition of "local budgets" as the basis of

financial support of local self-government], *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia*, [Online], No . 8, URL: http://www.dridu.dp.ua/vidavictvo/2010/2010_02%285%29/10moyzms.pdf.

10. Vlasyuk N.I., Medinskaya T.V., Melnyk M.I., *Mistsevi finansy*. Alerta, Kyiv. 2011, 328 p.

11. Pasechnik Yu.V. *Biudzhethyj potentsial ekonomichnoho zrostantia v Ukraini; : monografia* [Budget Potential of Economic Growth in Ukraine : monograph], Donetsk, TOB "Yuho-Vostok, Ltd", 2005, 642 p.

12. Evdokimova M.O., *Mistsevi finansy*. Kharkiv. KhNUU im. V.V. Dokuchaev. 2014, 343 p.

13. Bendzheshak M. *Zbori ta platezhi do bjudzhetiv miscevogo samo-upravlinnja Pol'shi* [Fees and payments to local government budgets in Poland] // Aktual'ni problemi ekonomiki. 2014. Vol. 161. No. 11. P. 269-277.

Інформація про авторів

Мельник Вікторія Іванівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри державного управління, публічного адміністрування та регіональної економіки Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця (пр. Науки, 9а, м. Харків, 61166, Україна; e-mail: melnik511@ukr.net).

Зілінська Аліна Сергіївна – аспірантка кафедри державного управління, публічного адміністрування та регіональної економіки Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця (пр. Науки, 9а, м. Харків, 61166, Україна; e-mail: alina_0707@ukr.net).

Информация об авторах

Мельник Виктория Ивановна – кандидат экономических наук, доцент кафедры государственного управления, публичного администрирования и региональной экономики Харьковского национального экономического университета им. С. Кузнеця (пр. Науки, 9а, г. Харьков, 61166, Украина; e-mail: melnik511@ukr.net).

Зилинская Алина Сергеевна – аспирантка кафедры государственного управления, публичного администрирования и региональной

економики Харьковского национального экономического университета им. С. Кузнеца (пр. Науки, 9а, г. Харьков, 61166, Украина; e-mail: alina_0707@ukr.net).

Information about the authors

V. Melnik – Ph.D. (Economics), Associate Professor of State Governance, Public Administration and Regional Economy Department of Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine; e-mail: melnik511@ukr.net).

A. Zilinska – Postgraduate Student of State Governance, Public Administration and Regional Economy Department of Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine; e-mail: alina_0707@ukr.net).

Наданий матеріал раніше не публікувався та в інші видання не надсилався